

הנצחה חיה לקהילה שאיננה עוד

בעיד ביאליסטוק בפולין היתה קהילה יהודית גדולה, ציונית ותוססת. לאחר מלחמת העולם השנייה הקימו יוצאי ביאליסטוק יד חיה ונושמת להנצחתה, ובנו שכונה ביהוד על שם הקהילה שחרבה.

מיכאל פליקר בחצר "היכל ביאליסטוק".

היהודים יוצאי ביאליסטוק, "בית התזמורת" (היום המכללה למוסיקה "הד"), בית כנסת, גני ילדים, וכאמור "היכל ביאליסטוק", ששופץ לאחרונה, ובו נמצאים חדר-ההנצחה והארכיון, וכן מועדון הקשישים "ביתנו".

בשנת 1993, במלאת חמישים שנה לחיסול גטו ביאליסטוק, התקיימה אזכרה בעיר, בהשתתפות קבוצה גדולה של יוצאי ביאליסטוק ובני הדור השני והשלישי. "הפולנים אירחו אותנו יפה מאד", מספר מר פליקר. בביקור זה נחנכה מחדש אנדרטה שהוקמה בבית הקברות לזכר 71 פרטיזנים יהודים שנהרגו ביום האחרון לחיסול הגטו. האנדרטה, שהוקמה לראשונה לאחר המלחמה, אבדה למשך כ-20 שנה, ורק בסיועו של תומס וישינאבסקי, עתונאי פולני שמתעניין בהיסטוריה היהודית, התגלתה האנדרטה, שופצה, וכאמור הוצבה מחדש בבית הקברות, לקראת הטכס.

כשנה לאחר הביקור בפולין, הזמין הועד המקומי לארץ את דאש עיריית ביאליסטוק ואת מושל המחוז. "זו היתה הגאווה הפרטית שלי, אפשר לומר" - אומר מר פליקר - "שהנה, אנחנו שילמנו מחיר יקר, אבל יש לנו בית משלנו. נהניתי להראות להם את הארץ, והיה לי מה להראות להם".

יוצאי ביאליסטוק ביהוד מעורים בחיי הקהילה, לא רק בהנצחת העבר: לאחרונה הוענקו בתיכון מקיף יהוד מלגות ע"ש צביקה מנדלובסקי ז"ל, פעיל חשוב ויקר בארגון יוצאי ביאליסטוק. חברי הקהילה גם קולטים כיום את העליה המחודשת של יוצאי ביאליסטוק, המגיעים עם משפחותיהם ממדינות חבר העמים: "אנו חשים מחוייבות כלפיהם", אומר מר פליקר - "כמו שקלטו אותנו פעם - אנו קולטים כעת את העולים החדשים. הגלגל חוזר".

מאת עטרה מוסקוביץ'

הקהילה היהודית בעיר ביאליסטוק בפולין מנתה 60,000 נפש לפני מלחמת העולם השנייה. היו בה מוסדות כגון ובתי כנסת, בתי ספר, בתי דין רבניים, עתונים, אגודות ספורט שונות, ארגונים ציוניים, בתי קשישים, בתי יתומים ואפילו בית חולים. הקהילה העמידה מתוכה לא מעט אישים דגולים, ביניהם ד"ר לודוויג זמנהוף, יוצר שפת וזאספרנטו, ד"ר יוסף חזנוביץ', מייסד הספריה הלאומית בירושלים, פרופ' אליעזר סוקניק, מגלה המגילות הגנוזות, ר' שמואל מוהליבר, מראשוני חובבי ציון, נחום צמח, ממייסדי "הבימה", השחקן והצייר ישראל בקר, ח"כ לשעבר חייקה גרוסמן, שווייטה בין לוחמי המרד בגטו ביאליסטוק, וראש הוועדה לשעבר יצחק שמיר, שנולד באזור ביאליסטוק, ולמד בגימנסיה העברית שפעלה בעיר בין השנים 1919-1939.

אגב, תכנית הלימודים בגימנסיה זו כללה חמש שפות (ביניהן עברית ולטינית), וכן היסטוריה כללית, ישראלית ופולנית, וגיאוגרפיה כללית, של פולין ושל א"י. ב"היכל ביאליסטוק" ביהוד, הנמצא בשכונה שהוקמה על ידי יוצאי ביאליסטוק לזכר הקהילה, שמורה-בין שאר המסמכים והתמונות - גם תעודה מקורית, משנת הלימודים 1930/31, של תלמידה שלמדה בגימנסיה זו, ובה פירוט כל המקצועות הנ"ל. "זו היתה זכות" - אומר מר מיכאל פליקר, יו"ר הועד המקומי - "מי שסיים את הגימנסיה העברית בביאליסטוק, יצא בן-אדם". בין המסמכים המרגשים האחרים השמורים ב"היכל ביאליסטוק" - מסמכים של קרן היסוד, של פועלי ציון, של סניף ההסתדרות הציונית, ואפילו של ועד מיוחד שהוקם לעזרת יהודי א"י. אירוניה של הגורל היהודי.

ניצולי ביאליסטוק והקימו בארץ ועד שמטרתו לשמר את זכר הקהילה ולהעביר את הזכרון והידע לדור הצעיר.

מר מיכאל פליקר, היוזם בראש הועד, מספר

על העיר: "ביאליסטוק היא עיר עתיקה שהחלה במאה ה-15 ככפר קטן על גדת הנהר, והפכה לעיר עשירה, שהיתה בה תעשיית טכסטיל, עורות, שמן ועצים. הקהילה היהודית היתה מאד מאורגנת, והיתה חשיבות מיוחדת ללימודים. לא היה דבר כזה שילד לא ילמד. אולי הוא היה רעב, אבל הוא למד".

"מכל 5000 הקהילות שחרבו", מסביר פליקר את יחודה של שכונת "קרית-ביאליסטוק" שביהוד - "זו הקהילה היחידה בעולם שהקימה אנדרטה חיה לזכר בניה שנספו בשואה - שכונה שלמה על מוסדותיה".

"בעקבות בעיות מגורים ועבודה שהיו בארץ", מספר פליקר על ההחלטה להקים את השכונה - "התאספו יוצאי העיר בניו-יורק בשנת '49, והחליטו לקנות את האדמות לבניית בתים ולתעשייה, ולהקים שכונה לבני העיר. תחילה נרכשו אדמות לבניית מאה בתים, אח"כ למאה בתים נוספים, הקימו ליד הבתים גם משקי עזר קטנים".

במשך השנים גדלה השכונה והתפתחה, ועמה גם מוסדותיה, ביניהם תיכון מקיף יהוד, שהמבנה הראשון שלו נתרם על ידי ארגון המורים